

NUMELE PROPRIU ESTE PURTĂTOR AL ISTORIEI

¹Elena Plăcintă, bibliograf, ²Vasile Plăcintă, ing.

¹Universitatea Tehnică a Moldovei, ²IM „TOPAZ”, Chișinău

INTRODUCERE

Valențele spiritului creator al unui bibliograf care cercetează «*Dosarele personalităților*» în proiectul «*Personalități universitare în știință și tehnică*» tinde spre reglementarea raporturilor de proprietate asupra patrimoniului intelectual prin proclamarea rectificării ortografice a numelor și prenumelor de persoane.

Dacă îți exprimi corect numele de familie – tu destăinuie cetățenia, dacă îți exprimi corect prenumele – tu îți mărturisești credința. Suntem autohtoni și creștini de milenii – popor al păcii și colaborării, oameni spirituali și harnici, [dacă înlăturăm drojdia rămasă de la Republica Sovietică Socialistă Moldovenească].

După anii '90 limba literară și-a normalizat aspectul ei cult prin grafie și prin normele transmise pe această cale. Limba este primul semn de identitate al unui popor. Statalitatea Moldovei exercită autoritate folosind grafia latină. Pentru că bibliografia este istorie, cei care o fac, fac istorie. Bibliograful trebuie să exercite o atitudine creatoare responsabilă pentru *tezaurul scris al neamului* în raport cu prezentul în care activează cercetătorul și trebuie să armonizeze echilibrat și cât mai complet două deziderate egal de importante: cunoașterea și valorificarea.

Pentru a promova meritul bibliotecii în protejarea, promovarea patrimoniului intelectual scris și pentru a avansa forma de expresie ortografică în graiul și scrierea nominală, s-a pus accentul pe programe educaționale de sporire a sensibilității publicului solicitant al Universității Tehnice a Moldovei. Se promovează activitatea de dezrădăcinare a cuvântului dezechilibrat «*amestecare foarte curioasă la auzire și mai curioasă la analiză*» (Alec Russo) a numelor, prenumelor. De asemenea, activitatea de conservare a patrimoniului prevede rectificarea denumirilor conform ortografiei limbii române, de exemplu: Чебан Степан Афанасьевич prevede Cioban[u] Ștefan Atanasie (nu Ceban Stepan Afanasevici) sau Spinu Constantin prevede Spânu Constantin (greșit este să scriem Î din I și fără diacritice).

În anul 1992, an când la cârma Universității Tehnice a Moldovei (UTM) a venit acad. Ion Bostan, Biblioteca a inițiat editarea colecției de biobibliografii „*Personalități universitare în știință*

și tehnică UTM”. Pentru perseverența genealogică, domnul academician a solicitat ca descrierea bibliografică a textelor să urmeze standardului de transliterație. Bibliografia astfel tipizată valorifică, înmănușează și materializează perfect tezaurul scris într-un alfabet, rectifică, dă rezonanță electronică unică, asigură perseverența.

Folosind regulamentul de transliterație, textul român scris în alfabet chirilic, precum și numele/prenumele autorului se transcriu, se rectifică în conformitate cu normele ortografice ale limbii române. Atât limba rusă, cât și vorbitorii de limba rusă nu au de suferit în urma transliterării, identitatea limbii ruse se păstrează, transcris fiind doar caracterul alfabetic, cel chirilic în latin.

Transliterația este o convenție a instituției care ne salarizează, iar *dreptul patrimonial asupra operei de serviciu aparține angajatorului*. (Legea dreptului de autor. Art.14)

O bibliografie transliterată conform GOST 7.79-2000 (ISO 9-95) «*Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом*» are calitatea de a calma, a înaripa spiritul civic, a ridica productivitatea muncii, a afirma simbioza conviețuirii celor două limbi (română și rusă) în perioada regimului comunist, a raporta triumfător împliniri profesionale, științifice bilingve, închegate omogen în transcriere. Bibliografiile sunt un suport auxiliar al genealogiei. La temelia bibliografiei, ca știință, stă un interes potențial umanist.

- Dacă nu vom conștientiza, că fiind creștini începem «*În numele Tatălui*» (Stăpân, paternitate, patronimie, istorie), «*a Fiului*» (întocmai cu Tatăl, moștenirea tezaurului patrimonial), «*a Sfântului Duh*» (viață spirituală), atunci vom spune «*Amin*» după morala lui Ion Creangă din „*Ivan Turbincă*”.

- Legislația Republicii Moldova și multe personalități eminente ale neamului ne îndeamnă să urmăm o cale corectă. Cităm și discutăm unele mărturii:

1. LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ÎN TRANSLITERAREA, RECTIFICAREA IDENTITĂȚII PERSONALE

Pentru a avea o orientare fidelă printre numele improprii și pentru a relua în evidență cursul normal

al numelui-macă (vedeta de autor), amintim:

- CONSTITUȚIA din 29.07.1994.

Constituția Republicii Moldova. Articolul 10 *Unitatea poporului și dreptul la identitate* « (1) Statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova. Republica Moldova este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi. (2) Statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.» (MO 1994, nr.1)

- CODUL Nr. 1107 din 06.06.2002

Codul civil al Republicii Moldova. Articolul 28 *Numele persoanei fizice* « (1) Orice persoană fizică are dreptul la numele stabilit sau dobândit potrivit legii. (2) Numele cuprinde numele de familie și prenumele, iar în cazul prevăzut de lege, și patronimicul. (3) Numele de familie se dobândește prin efectul filiației și se modifică prin efectul schimbării stării civile, în condițiile prevăzute de lege» (MO 2002, nr. 28).

- LEGEA Nr. 382 din 19.07.2001 *cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor.* **Articolul 16** « (1) Persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul să-și utilizeze numele, prenumele și patronimicul (dacă acesta se folosește în limba lor maternă), inclusiv în acte oficiale, în forma acceptată în limba lor maternă. (2) Dacă în limba maternă a persoanei aparținând unei minorități naționale se folosește un alt alfabet decât cel latin, numele, prenumele și patronimicul ei se transliterează în limba moldovenească (română) în conformitate cu normele ei de transliterare a numelor străine» (MO 2001, nr. 107).

Notă: această lege a fost adoptată cu 16 ani în urmă!

- În ORDINUL Nr. 566 din 26.05.2016 *cu privire la aprobarea Regulilor privind scrierea numelui de familie și a prenumelui în documentele de stare civilă în urma schimbării, rectificării sau transliterării acestora.* « (11) La scrierea numelor de familie sau prenumelor în urma rectificării acestora, trebuie respectate următoarele norme de ortografie a limbii române:

1) numele de familie se scrie cu terminațiile -u, -ă, -e, -ea: Moraru (nu Morarul), Popescu (nu Popesco sau Popescul), Soroceanu (nu Soroceanul), Creangă (nu Cranga sau Creanga), Frunză (nu Frunza sau Frunze), Arvinte, Dominte (nu Arvintea sau Domintea), Pinte (nu Pinte) ș.a. La solicitarea cetățenilor, se acceptă și variantele antroponimice, inclusiv cele cu specific regional (Morar, Morari, Morariu, Sorocean sau Surucean, Petrache sau Petrachi) ș.a.

2) în numele de familie și prenumele, consoanele nu se dublează. Însă, la solicitarea cetățenilor, mai ales în cazul numelor de familie și prenumelor străine se admite dublarea consoanelor (Neli, Nelli, Nelly; Loreta sau Loretta);

3) numele de familie ale cetățenilor Republicii Moldova au o singură formă pentru genul masculin și cel feminin;

4) în prenumele persoanei, îmbinarea de litere „ий” este redată prin literele „i”, „ie”, „e”, „iu” sau prin desinența zero (Юрий – Iurie sau Iuri, Василий – Vasile sau Vasili, Валерий – Valeriu sau Valeri, Анатолий – Anatoli sau Anatol) ș. a.» (MO 2016, nr. 150).

Notă: varianta cu i din uî se referă la numele altor etnii și nu trebuie să fie o capcană gramaticală pentru moldoveni.

REMEMBER

Toată comunitatea universitară cunoaște cuvintele testamentare: *Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și-a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor...* Să fim deci demni de a ne numi descendenții lui Ștefan cel Mare și Sfânt prin evaluarea și ocrotirea patrimoniului scris național, «*Să ne iubim unul pe altul, ca într-un gând să mărturisim*» (Text liturgic).

«*Dacă trecutul este nu din vina noastră împrăștiat, el trebuie cules, înmănușat și așezat ca o comoară de aur înaintea copiilor și tinerilor întru înălțarea noastră în ochii lumii ca neam vrednic și sănătos*» (Grigore Vieru).

«*Bibliografia constituie un prestigios domeniu de activitate științifică, educă precizie absolută, erudiție și temeinicie, reflectă imaginea și nivelul de creativitate ale unui popor, realizările acestuia fixate în tipărituri*» (Ion Madan).

«*Munca unui bibliograf se aseamănă undeva cu darul celor care ghicesc existența apelor subterane. Umblă ei cu o vârguță subțioară și pun semne – uite aici, și colo, și dincolo, în adâncuri poate fi apa. Căutați și veți afla. Săpați și veți găsi*» (Ion Druță).

«*...Viața spirituală cere continuitate: De-a lungul secolului XX, Basarabia (sau ceea ce este astăzi Republica Moldova) a cunoscut 6 regimuri consecutive: țarist, românesc, sovietic, iar românesc, iar sovietic și în fine – independența. La fiecare schimbare de situație unii plecau, alții veneau. Se schimbau valorile. Ceea ce fusese cândva bun era declarat rău și invers. Dar mai ales dispăreau vestigiile culturale: biblioteci, arhive, corespondența și toate acele instrumente care asigură continuitatea vieții spirituale a societății. În*

bibliotecile și arhivele noastre veți găsi doar reviste și ziare răzlețe. Iar instituțiile academice (sau catedrele universităților) nu se ocupă de reconstituirea sistematică a materialului factologic: cronologia faptelor, nume de oameni, date etc. De zeci de ani se bate apa-n piuă, se elaborează atitudini (mereu variabile), dar mai nimic nu se adaugă la fondul factologic. Istoria noastră este aproape anonimă. Nu voi intra în amănunte... Dar ce fel de profesori am avut la vremea respectivă, care sunt realizările pedagogice, științifice? Cum ar putea ei fi clasificați?» (Aurel Marinciuc, întemeietor UTM).

«De multe ori omul, cele ce vede cu ochii săi, nu poate să le spună pe rând, căci au spune mai multe, au mai puține și adeseori smintesc, dar cele răsuflete și de multe vremuri de ani; ci eu cum am aflat, așa am arătat!» (Miron Costin).

Lucrarea de față își propune să sintetizeze stadiul actual al tezaurului intelectual scris, oferind, în același timp, informații despre principalele divergențe. Aceasta face îndemn de unitate întru găsirea unor soluții originale, evidențiază particularitățile de tratare firești în cazul unui număr impunător de cadre științifico-didactice, care s-au publicat pe parcursul ultimilor 55 de ani și a căror muncă a depins, într-o oarecare măsură, și de Biblioteca UTM. Fidelă obiectivului de conservare și promovare a patrimoniului, biblioteca participă activ la informarea profesională, la educația culturală și la avansarea de expresie gramaticală.

Din componența tezaurului intelectual național fac parte și mărturiile materiale și documentare privind istoria, politica, economia, viața socială și științifică a profesorilor UTM.

Prin implicarea și explorarea fiecărei personalități în publicarea și conservarea cât mai completă de tipărituri pe domenii, depind: istoria învățământului tehnic universitar, viza de studii, bibliografiile consecutive.

Uneori autorul cere anonim, altelei politicul dictează legal și ilegal înstrăinarea de informații. În munca sa, cercetătorul bibliograf se face intermediar și împăciuitor de situație (greșeli de date, rectificări, scoatere din anonim și alți factori acceptabili și neacceptabili momentului stabilit).

Regimul sovietic ne-a silit, *de voie, de nevoie*, să fim foarte smeriți, să neutralizăm patrimoniul conform politicii de exploatare prin editare și structurare conform limbii ruse. Limba rusă este o limbă dură și, cu părere de rău, mulți își rusificau de sine stătător limba, din simplul motiv că astfel se credeau mai superiori. Mai mult decât atât, înglobarea Basarabiei în componența URSS a plasat limba rusă în capul mesei, iar limba română a

fost impusă să mediteze asupra *actului de genocid etno-cultural*. (E. Coșeriu).

Moldovenismul a redus valoarea de intelect, a adus patimă demolatoare în sistemul de oglindire a filiației, a favorizat nedreptatea socială, a limitat avutul material și spiritual, înstrăinând tezaurul național.

Sperăm că toată interpretarea prezent amintită va putea fi revizuită odată cu inaugurarea mesei rotunde *Decada facultăților*, la care fiecare participant își va expune sugestiile, contribuind la îmbunătățirea lucrărilor din proiectul *Personalități universitare în știință și tehnică UTM*.

2. CONSFINȚIREA NUMELUI

«Astfel, în societatea contemporană, numele este un mesaj simbolic ce reflectă sinteza tradițiilor istorico-naționale, spiritualitatea poporului, fapt decisiv în procesul de denominație și de menținere în uz a numelor. Ideea aceasta e exprimată lapidar și în versurile lui D. Matcovschi: Să trăiești o viață, să iubești o lume / Și să ai o vatră care ți-a dat nume» (M. Cosniceanu. Dicționar de prenume și nume de familie purtate de moldoveni. 1991).

O publicație bibliografică are menirea de a oglindi patrimoniul scris, pentru a-l gestiona cu precauție și cât mai veridic, cât mai gramatical, cât mai complet în conținutul sistematizat. Bibliograful, cercetând *dosarele personalizate, face incursiuni istorice, retrăiește situații și drame, formulează concluzii și trage semnale de alarmă*. Arbitrajul nu permite ca halucinațiile de *moldovenism actual* să schimbe iarăși, prin forme flexionare, scrierea numelor cetățenilor unui popor recunoscut unitar.

Dacă se respectă genericul ortografic nominal, filiația confirmă rădăcina – originea, îndeletnicirile, istoria și ne întoarce de la poartă în cetate. Ca toate lucrurile să fie puse la locul lor, bibliotecarul depinde de hotărârea autorităților ierarhice, care pot și trebuie să se alăture unei decizii corecte în privința constituirii, protejării patrimoniului documentar și informațional prin recunoaștere de identitate.

Tradiția națională este factorul care asigură continuitatea numelor vechi și specifice fiecărei limbi și fiecărui popor. De frumusețe rară este neamul care și-a păstrat unitar, deși a trecut prin juguri imperiale, prenumele creștine din sec. I după Hristos până în prezent, ca ex.: (Claudia, Petru [sec. I], Felicia, Ștefan [sec. II], Iulia, Marcel [sec. III], Alexandra, Valeriu [sec. IV], Aurelian, Paula [sec. IV], Nona, Sever [sec. V], Silvia, Vitalie [sec. VI], Eugen, Irina [sec. VII], Adela, Emilian [sec. VIII],

Cristian, Laura [sec. IX], Aurelia, Robert [sec. X] etc.). Studiind originea majoritară a acestor nume, constatăm că limba română face parte din grupul limbilor romanice și că ea continuă latina vorbită pe teritoriul vechii Dacii, după cucerirea acesteia de către romani. Populația de pe aceste pământuri a primit creștinismul timpuriu prin limba latină, acest lucru poate fi constatat și prin termenii din latină: ANTIMIS [lat. Ante-mensa], CREDINȚĂ [lat. credens], INFALIBILITATE [lat. in + fallo-fallere = a nu greși, a rămâne fidel] etc.

Fenomen interesant de epocă al poporului este, de asemenea, și transmiterea prin generații a hramului casei creștine – cinstirea hagiografică.

De reținut, Dionysius Exiguus (500-560) este «inventatorul calendarului creștin ce a inițiat o nouă cronologie, începând cu anul Învierii lui Iisus Hristos» (The Columbia Encyclopedia Sixth Edition Copyright 2000, Columbia University Press). După cum susțin cercetătorii contemporani, Dionisie «s-a născut la Tomis (Constanța), în Scythia Minor, adică Moesia Mică, precum i se spunea anterior, ... băștinaș, de origine traco-romană» (T. Cojocaru // Intellectus. 2001. nr. 2).

Un alt fenomen, înalt apreciat al epocii noastre în materie de prenume, este reluarea unor nume de glorie din istoria noastră: Ștefan, Radu, Matei, Mircea etc.

Creșterea conștiinței naționale se îmbină în mod fericit cu ridicarea nivelului de cultură; accesul tot mai larg al maselor la bunurile patrimoniului național și universal.

Pentru o însușire receptivă a tezaurului, la Biblioteca UTM se inițiază arhivarea unui Fond de aur. Cercetătorul științific universitar și cercetătorul bibliograf tind să se călăuzească, în publicațiile lor, de regula descrierii nominale corect ortografiate și redată desfășurat.

Conform Regulamentului special pentru semnarea publicațiilor științifice, se solicită ca autorul să folosească formula oficială de denotație personală din trei elemente: prenume + patronimic + nume de familie. În selectări biobibliografice, sistemul tripartit folosește la recunoașterea mai precisă a informației personalizate și asigură evidențierea altor cuiburi nominale asemănătoare.

De evidențiat este faptul că romanii au creat binecunoscutul sistem tripartit de evidențiere personală: *Caius Iulius Caesar, Marcus Tullius Cicero* etc. Acest sistem tripartit nu s-a impus însă, ci a coexistat cu sistemul multipartit și cel bipartit.

Ar mai fi ceva de spus despre grafia denotației individuale contemporane. Dorința, mai mult ori mai puțin firească a oamenilor, de a se

prezenta în lume altfel decât în viața de toate zilele se manifestă și prin modul de a scrie numele. Aceste *marcări* grafice sunt, în majoritatea cazurilor, nevinovate, dacă pot spune așa, întrucât numele respective *sună* la fel ca și în grafia obișnuită. Într-adevăr, Russu, de pildă, nu diferă de Rusu. Același lucru din Чебан - Ceban ori Cioban, Ursaki sau Ursachi (care ar putea fi explicat și ca produs al publicării unui material într-o altă limbă), dar nu cred că posesorul numelui cunoaște ce rol i se atribuie acestui detaliu lingvistic într-o selecție bibliografică. Și nu e vorba numai de scrierea *personalizată* a numelui sau de transcrierea acestuia în altă limbă, ci și de schimbările, în special fonetice și morfologice, ale numelor și prenumelor, care s-au produs de-a lungul timpului și care sunt factori hotărâtori pentru administrarea unei limbi corecte.

Modificări, aparent similare în ce privește izvorul lor psihologic, sunt și cele impuse de autorități, în cazul în care purtătorul numelui s-a publicat în perioada *limbii moldovenești*. Este vorba de antroponimele românilor moldoveni scrise cu grafie chirilică și structurate după ortografia limbii ruse. Destul de des cercetarea exhaustivă a denominalizărilor înseamnă o contribuție vrednică de luat în seamă și la studiul istoric al limbii.

Neglijarea vreme îndelungată a specificului național, a spiritului limbii, a dat naștere unor denotații abstracte, ce aparțin altor categorii gramaticale. Acestea din urmă generează dificultăți de identificare în contextul autor – publicație – tezaur.

În 1989 eforturile inimoșilor intelectuali moldoveni au culminat cu o consfințire legislativă, emisă în baza concluziilor mai multor lingviști, care au demonstrat identitatea absolută a structurii gramaticale și a vocabularului așa-zisei *limbi moldovenești* cu structura gramaticală și vocabularul limbii române. Aceeași regulă unitară se păstrează și în scrierea numelor proprii: numele de familie moldovenești nu se schimbă după gen și nu au forme speciale de caz. Ele au o singură formă atât pentru masculin, cât și pentru feminin și o singură formă pentru toate cazurile, ca ex.: Frumosu Gavril, Frumosu Tecla, Gâscă Leonid, Gâscă Elena. Această regulă vizează și numele de alte origini, purtate de moldoveni în forma lor originală sau adaptată: Spivacov Anton și Spivacov Alexandra.

Astfel, în *Dicționarul ortografic cu elemente de ortoepie și morfologie* (Chișinău. 1990) §219. «Numele proprii din limbile care folosesc alfabetul rus (*rusa, bulgara, ucraineana ș. a.*) sunt transcrise, adică redată în scris cu mijloace grafice românești, ținându-se cont de următoarele particularități: ă

este transcris prin *io Opēn* – Oriol ș.a.; terminația – uū din numele rusești și ucrainești va fi redată prin – i: *Грузопуї – Grigori, Василуї – Vasili*

Și acum un fapt anecdotic, dar foarte semnificativ pentru psihologia de afacere cetățean/cadre de *Stare civilă*. În anul 1990 pentru corectarea numelui *Vasilii*, scris greșit, am fost nevoită să plătesc o taxă, dar nu înainte de a depune o cerere cu următorul conținut: «*Rog să ortografiati corect numele feciorului meu Vasile*». Peste 16 ani, numele fiului iarăși a fost scris greșit – Vasili, de această dată – în pașaportul meu. În 1979, în diploma de absolvire a USM am făcut prima corectură la numele meu de familie: Plăcintă în loc de Placinta, dar în 2017 am căzut într-o altă capcană: numele de familie al mamei mele se scrie denominalizat în Badarâu. Vă imaginați câtă umblătură și câți bani mă costă redresarea situației care nu are sfârșit - *din greșeală în greșeală facem moldovenism în țară!*

Notă: oare nu trebuie statul să plătească despăgubiri cetățeanului pentru incompetența cadrelor care nu au confirmat lanțul celor trei taine (naștere – căsătorie – moarte) cu certificate credibile pentru una și aceeași persoană fizică și autohtonă?

Cu părere de rău, nepăsarea, lipsa gândirii strategice, sistemul structurat la interes personal care a demobilizat poporul, cadrele manageriale incompetente țin la *poartă* ori chiar scot după *poartă* cadrele capabile să administreze corect limba maternă.

3. TAINA ETNOGENEZEI LA UTM

Multe nume de familie, purtate de profesorii UTM, sunt așa-zisele *cognomina*, adică porecle, supranume ale strămoșilor, transformate în antroponime ce vorbesc despre îndeletniciri, meșteșuguri populare sau despre firea omenească, despre origini (ca ex.: Dulgheru, Popa, Blajinu, Crudu, Grecu).

Aceste nume se întâlnesc pe ambele maluri ale Prutului și dacă își păstrează unitatea semantică, călătoresc, ducând aceleași mesaje în lumea întreagă.

Denominația aparține unor clase de sens ce dau persoanei caracteristici fizice: BARBĂROȘ, BĂLAN, BUCUR, CHIOR, CREȚU, FRUMOSU, GÂRBU, GROSU, GUȘAN, GURĂU, HOLBAN, LUNGU, MÂNDRA, MOȘNEGUTĂ, MUTU, MUSTEAȚĂ, NEGRESCU, PLEȘCAN, SURDU, ȘCHIOPU, ȘTIRBU, URECHE; trăsături morale: BLÂNDU, BLAJINU, CRUDU; sau reprezintă o stare socială: BOGATU, BULIBAȘ, BURLACU,

CHIABURU, ROBU; nume etnice: ARAPU, BULGARU, RUSU; meserii: CHETRARU, COJOCARU, CROITORU, DASCĂL, MORARU, OLARU, POȘTARU, PRISĂCARU; instrumente: COBZAC etc.

Cele mai vechi nume sunt considerate cele din epoca daco-romană. În această perioadă o răspândire largă aveau numele rustice, adică cu termeni ce imită aspecte din viața de la sat.

La UTM, ca în toată Moldova, foarte frecvent denominația caracterizează modul/mediul de viață al omului: BORDEIANU, GÂRLĂ, ȘURA; nume de obiecte casnice și unelte: BUMBU, CIOCANU, DALTA, GRATI, OGLINDĂ, PAPUC, ROTARU; arme: BUZDUGAN, PALOȘ, PISTOL, TOPOREȚ; animale/păsări: BIVOL, BOBOC, BOUNEGRU, CAPRĂ, CHIRIAC, COȚOFANĂ, CUCU, GĂINĂ, GÂSCĂ, GUZGAN, LEU, LUPU, LUPUȘOR, PURICE, URSU VRABIE, VULPE; plante și flori: BOSTAN, BUSUIOC, BUTUCEL, CARTOFIANU, CĂPĂȚINĂ, CEPOI, CIAPĂ, CIUPERCĂ, FRUNZE, GHIMPU, NEGARĂ, PAIU, PĂDURARU, PERJU, TUTUNARU, USTUROI; alimente: BRAGA, BRÂNZĂ, CIORBĂ, GĂLUȘCĂ, MĂLAI, MĂMĂLIGĂ, OLOI, PLĂMĂDEALĂ, TĂRĂȚĂ, TOCAN[Ă], TURTĂ, VARZARI; metale/pietre scumpe: ARAMĂ; fenomene ale naturii: FURTUNĂ, JERU, GHEȚU, MOVILĂ, NEGURĂ, PULBERE, POIANĂ, SACA, TÂRZIU, VREME, VÂLCU etc.

Tot din această perioadă se trag și cele ce poartă o mărturisire creștinească: ADAM, APOSTOL, CRĂCIUN, BOTEZ, FLOREA, FOCA, IORDAN, ISAC, ISPAS, LUCA, MACOVEI, PASCARI, PASCARU, POPA, POPESCU, RAIU etc.

Interesant este și factorul cum a apărut la poporul nostru numele de familie cu sufixul *ianu* sau *escu*. Astfel, într-un document din 1680 se spune, că deoarece în masele largi mai figurau oameni fără nume de familie, domnitorul Șerban Contacuzino a obligat pe fiecare cetățean să-și întregască numele său - «*Nomele să se ia: cel ce are moșie sau sub a lui putere cu temei moștenit vr-un sat, să-și pue nomele satului adăundu-i scurtimea... - ianu sau escu. [...] Cel ce nu are nici una di aceste bogății (moșie sau sat), apoi să-și formeze viitoare numire luând pronumele lui tată-său, adăugând-i scurtimea- ianu sau escu...»*.

La UTM se recunosc multe nume de familie formate din nominație cu ajutorul sufixelor. Ele desemnează pe cei veniți (bejenari) dintr-o localitate ori dintr-o regiune oarecare: CHIȘINIOVSCHI, BOTOȘANU, COJUȘNEAN[U], HOTINEANU, LOZOVANU, LĂPUȘNEANU, SOROCIANU,

ZAPOROJANU. O categorie aparte constituie numele de familie, provenite de la nume de popoare: BULGARU, CAZACU, LEAHU, RUSU, RUSSU, RUSNAC, SÂRBU, TURCULEȚ, TĂTARU, UNGUREANU. Multe nume indică locul unei proprietăți agricole (lângă baltă, râu, munte: BALTĂ, CODREANU, DELEANU, GÂRLEA, MOCANU, MOVILĂ, NISTREANU, PEREU, POGORA, POIAN, VĂLEANU. O categorie aparte constituie nume de familii ce au rămas să poarte nume calendaristice bisericesti: ALEXA, ALEXEI, AMARIEI, AMARII, AMBROS, CARP, CHIRICĂ, CHIRIȚA, COZMA, DI[U]MITRIU, GRIGOR, GRIGORE, MATEI, TOMA etc.

În continuare, voi tâlcui un *Mic dicționar de provenire a numelor de familie*, posedate de profesorii UTM. Numele tratate aduc o mărturie care afirmă «*Ospitalitatea limbii*». Acest termen metaforic denumește capacitatea limbii de a împrumuta elemente de inventar lexical de diferite origini. «*Limba română [...] este plasată alături de engleză, malteză și albaneză printre limbile cele mai «ospitaliere» din Europa*» (ELR).

Pentru micul dicționar am ales nume de familii, care oglindesc cuvinte vechi, demult dispărute din lexiconul activ al limbii noastre, dar care prin cele câteva litere de cuprins ne destăinuiesc un mesaj plin de curiozitate - ca ex.: care sunt localitățile ce poartă același nume; care este etimologia; care nume sunt de proveniență română; ce îndeletniciri avea poporul, ce ranguri ierarhice figurau în istoria neamului, de unde a venit obiceiul ca fata să aibă zestre, cine prelucra aurul la noi, sau/sau.

Provenire creștinească:

ANGHELICI: angelici // Din lat. *angelicus* «*îngeresc*».

HAGIOGLO; HAGIU: hagi // Din tc. *Hacilik* «*cel care a făcut o călătorie la locurile sfinte spre a se închina (Ierusalimul pentru creștini și Mecca pentru musulmani)*»; Mai nou a rămas elementul de compunere *hagiograf* - «*sfânt*»+«*scrie*»; «*persoană care studiază și scrie despre viețile sfinților*».

Provenire din tradiție, mitologie populară:

LER: ler – interj. // Din gr. *leros, leru* «*cuvânt, care servește ca refren în colinde*».

MOCAN: macan // «*dans popular cu caracter dramatic, inspirat din viața pastorală răspândit în trecut în anumite zone din Moldova și din Dobrogea; melodie după care se execută acest dans*».

NOVAC: novac // «*nume dat în mitologia populară unui om puternic, voinic*».

Provenire din îndetniciri:

BANARU: banari // «*funcționar la*

monetăria statului, cel care făcea bani». Etim. nec.

BECHET: bechet // «*subunitate (militară) însărcinată cu supravegherea frontierei*»; cf. n. top. *Bechet*.

BEȘLIU: beșliu // Din tc. *bešli* // (în evul mediu) «*cavalerist turc ori tătar, care face serviciu de curier domnesc sau de jandarm*»; cf. n. top. *Beșlii*.

CHIHAI: chihai // Din tr. *chihaiá*, variantă a lui *chehaiá* 1) «*intendentul vizirului sau al unui pașă, reprezentant al domnitorilor români pe lângă Poarta Otomană*», 2) «*funcționar vamal*», 3) «*șeful pădurarilor*».

CIOCOI: ciocoi // Etim. nec. 1) «*slugă care strângea birurile, impozitele etc.*», 2) «*servitor domnesc*», 3) «*boier ridicat de jos*», 4) «*om slugarnic, îmbogățit pe sama altora*», 5) «*asupritor, tiran*»; cf. n. top. *Ciociul, Ciocăești*.

CIUMAC: ciumac // Din ucr. *čumak* «*cărăuș ori căruțaș care se ocupă cu transportul mărfurilor și al persoanelor*».

COLPAGIU: variantă a lui *colpacciu* // 1) «*fabricant de calpace, șepcar ori ceaprazar*», 2) «*fabricant de chipie și alte obiecte de uniformă militară*».

COVAL, COVALCIUC: coval // Din ucr. *koval* «*fierar*» cu suf. ucr. *čuk*.

CRAMARENCO: cramar // Din ucr. *kramar* «*negustor*» cu suf. ucr. *enko*.

CUCER, CUCERESCU: cucer // Din ucr. (sau și rus.) *kučer* «*vizitiu, birjar*».

DELIU: deliu // nume vechi românesc *deliu* «*soldat în corpul de călăreți înființat de Mihai Viteazul odată cu corpul beșliilor*»; mai nou a rămas cu semnificația de *om voinic, viteaz, îndrăzneț*.

DOHOTARU: dohotar // Din ucr. *dohot* «*fabricant sau vânzător de dohot*».

FUNIERU: funier // Din lat. *funis* «*cel care face funii*».

JITARU: jitar // Din bg. *žitar* «*persoană care este angajată să păzească semănătura*».

JUGANAR(u): jugănar // Din lat. *gugum* «*cel care jugănește (castrează)*».

LIPCANU: lipcan // Din tc. *lipkan* «*soldat de origine tătară*», 2) «*curier oficial (turc sau tătar) sau în interiorul țării*».

MAGERU: magher // «*bucătar*»; ar putea fi și: *majer* 1) «*cel care transporta pește*», 2) «*cel care cântărește care cu sare*».

MÂRZAC: mârzac // Din tăt. *mirzak* «*nobil tânăr care conduce o ceată ostășească*».

RUDIC/RUDOI: rudar // Din țig. *rudar* 1) «*lucrător care se ocupă cu extragerea aurului din nisipul râurilor*», 2) «*meșter care lucrează din lemn albii, linguri etc.*»; Cf. n. top. *Rudari, Rudi*.

Provenire de la produse și mărfuri:

BABOI: baboi // Din bg. *baboj* «nume dat peștilor mici de apă dulce».

BALMUȘ: balmoș // «mâncare preparată din caș dulce fiert în lapte de oaie, la care se adaugă puțin mălai».

BALTAG: baltag // Din tr. *balta* «topor mic cu două tășuri, cu coadă lungă, folosit în trecut și ca armă».

BURCĂ: burcă // «turtă din mălai care se opărește și se coace pe vatră, în spuză (cenușă fierbinte)».

CAPTARI: captă // 1) «capac (din coajă de tei) cu care se acoperă știubeiul de albine, ca să fie apărat de ploaie și soare», 2) «Coajă de brad întrebuințată de ciobani pentru ca picăturile de lapte care sar să se scurgă înapoi în găleată».

CONDUR: condur // Din tr. *kundura* 1) «pantof femeiesc (de sărbătoare) cu toc înalt», 2) «zestrea miresei»; De aici vine și denumirea florilor (bot.) *conduraș/condurul doamnei*; cf. n. top. gr *Konduri(s)*.

CONTAȘEL: contaș, variantă a lui *contăș* // Din pol. *kontusz*; bg. *kontoš* «haină bărbătească de modă apuseană (de obicei, scurtă până la brâu), purtată mai ales în Moldova și Bucovina; (azi) «haină bărbătească îmblănită».

MURSA: mursa // Din lat. *mulsa* 1) «apă îndulcită cu miere», 2) «suc de fructe», 3) «must», 4) «seva arborilor».

MURZAC: murză // «zeamă sărată».

PILEI: pită // Din neogr. *Pita* «pâine» cu suf. *ei*.

POTÂNG: potâng // Din sl. *potengu* «curea groasă și rezistentă, care leagă plugul de cotigă».

OLEINIC: oleinic // Din ucr. *olejnik* «turtă unsă cu ulei».

Provenire de la instrumente:

BELCIUG: belciug // Din sl. *béličigŭ* «verigă de metal, fixată solid de ceva, prin care se trece un lacăt, un laț» cf. n. top. *Belciug*.

BULAT: bulat // Din tc. *bulat* «cuțit de dogar»; (numele *Bulat*, existent în tătară și bașchiră).

DALTĂ: daltă // Din sl. *dlato* «unealtă de oțel în formă de pană tăioasă (cu sau fără mâner), folosită de fierari, dulgheri, sculptori etc. la tăiat, scobit sau la crestare».

DRUC: druc, variantă pentru *drug* // Din scr. (sârbo-croată) *drug* 1) «băț gros», 2) «bară de fier sau de lemn gros întrebuințată în construcții», 3) «Fiecare dintre cele două lemne groase, sprijinite pe câte două picioare, care alcătuiesc patul ori corpul războiului de țesut», 4) «punct de broderie

asemănător cu festonul, prin care se obține pe cusătură linii (dese și pline)».

JARDAN: jordan // Din bg. 1) *žardanov*, cu lăsarea la o parte a suf. – *ov*, 2) și numele jarda, variantă a lui *jărdie* «vargă lungă, nuia».

OJOG: ojog // Din madh. *azsag* 1) «cociorvă, vătrar», 2) «băț lung, cu o cârpă sau un mănunchi de zdrențe la un capăt, cu care se curăță cuptorul de spuză și hogoagul de cenușă».

RUDIC/RUDOI: rud // Din magh. *rud* 1) «prăjină, par», 2) «oiște».

(publ. va urma)

Dacă am convins prin farmecul de mesaj a numelor noastre, îndemn: Odată ce porți un nume de familie ești deja purtător al istoriei neamului tău, deci ești și dator să-l scrii corect, să duci odată cu el, crucea, cultura, obiceiurile, știința și dănuirea poporului tău!!!

Bibliograful este în mers innavigabil, fără vâsla susținătorului. Sprijinul este utilizatorul bibliotecii, el este cadrul cu contribuții științifice și didactice de specialitate; cu a doua vâslă este înrolat managerul statal care cunoaște manevra și maniera popasului la masa rotundă. Sperăm ca în anul REUNIRII – 2018 în capul mesei va sta un popor unitar cu o singură limbă în gură, schisma intelectuală îmbolnăvește fizic și moral întreaga națiune. Mulțumesc sincer, aproape copilărește, Ministerului Justiției al Republicii Moldova pentru *Reguli privind scrierea numelui de familie și a prenumelui în documentele de stare civilă în urma schimbării, rectificării sau transliterării acestora* // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. – 2016. – Nr. 150. - *La mai mult și la mai mare!!!*

REMEMBER

Să nu gândim liniar: „Acționând mai mult intuitiv, politicienii simt uneori nevoia de a se justifica: «Politica este arta posibilului». Eronată această afirmație, căci politica are și ea toate premisele de a deveni știință. BIBLIA poate fi considerată un adevărat/compendiu de legi, de adevăr universal acumulate de-a lungu mileniilor. Astfel, adevărul biblic «nu fura» reprezintă legea conservării (nu fura energia altuia, nu acapara teritoriu străin etc.). Care pot fi efectele ignorării acestor legi ne arată parabolele invocate de această Carte a Cărților“] / Petre OSMATESCU, Președinte al Societății matematice din Republica Moldova, profesor; Alexe LEAHU, secretar științific al Societății, cercetător științific superior // Lit. și Arta. - 1992. – nr. 51: fotogr.

Recomandat spre publicare: 15.02.2017.